

ТАФАККУР САРЧАШМАЛАРИ

ТОШКЕНТ

	мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар: п.ф.н., доцент А.С.Калдыбекова	таълим махсус мактаб-интернатлари таълим мазмуни ва унинг ўзига хосликлари	
15.	Асаронова М.М. – “Инглиз тили” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар: профессор Х.Рахимов	Инглиз-ўзбек адабий алоқалари тарихидан	40
16.	Ахмедов Х., Аскарлова Н. – Қасб таълими “Машинасозлик технологияси” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар: п.ф.н., доцент Ш.С.Шарипов	Қасбга йўналтирилган таълимни амалга оширишнинг мақсад ва вазифалари	43
17.	Ахметова Н. – магистрант по специальности «Астрономия», научной руководитель: п.ф.д., профессор М.Мамадазимов	Развитие творческих способностей учащихся при проведении астрономического практикума	46
18.	Аширов Д.Ж. – “Математика” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар: ф-м.ф.н., профессор Ҳ.Тошметов	Қўрсаткичли ва логорифмик функцияларни аниқлаш усуллари	49
19.	Байметов М. – “Мехнат таълими” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар: п.ф.н., доцент Р.Г.Муллахметов	Ўқувчиларни қасбларга йўналтиришда мехнат қўнимчаларини шакллантириш	52
20.	Бегматова Д. – “Мактабгача ва оилавий таълим” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар: п.ф.д., профессор О.У.Хасанбоев	Мактабгача ёшдаги болаларда моддий ва маънавий тушунчаларни шакллантириш	54
21.	Бекметова А. – магистрант по специальности «Астрономия», научной руководитель: доцент А.А.Нагорный	Представление уравнения лапласа в криволинейных координатах	56
22.	Гасанова Л.В. - магистрант по специальности «Педагогика начального образования и методика воспитательной работы», научной руководитель: д.п.н., профессор Р.А.Мавлянова	Организация групповой работы на уроках закрепления знаний с использованием дифференцированного подхода к обучению	59
23.	Гулриев У.Ю. – “Муסיкий таълим” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар: п.ф.н., профессор Қ.Мамиров	Халқ муסיкаси асосида ёш авлоднинг маънавий тафакқурини ривожлантириш	64
24.	Давлатова С. – “Бошланғич таълим ва тарбиявий ишлар методикаси” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар: п.ф.д., профессор М.Қуронов	Болалар маънавиятини шакллантиришда ўйинларнинг ўрни	66
25.	Джалилова Ф.Н. – магистрант по специальности «Русский язык», научной руководитель: к.ф.н., доцент А.М.Зилизняк	Словообразовательная категория «орудийность» в системе субстантивных ск русского и узбекского языков	69
26.	Ёқубова Ё. – “Ўзбек тили” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар: ф.ф.д., профессор Н.Маҳмудов	Бадий матнда сўрок гаплар лингвопоэтикаси	72
27.	Жабборова М. – “Ўзбек адабиёти” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар: фил.ф.д., профессор Х.Ҳомидий	Румий навоий нигоҳида	74
28.	Жайнақова Л. – “Ўзбек адабиёти” мутахассислиги магистранти, илмий	Бобур ғазаллари поэтикаси	76

	рахбар: ф.ф.д., профессор Б.Тўхлиев		
29.	Жучков А. – магистрант по специальности «История», научной руководитель: т.ф.д., профессор Э.З.Нуриддинов	Мюнхенское соглашение – как это было на самом деле	79
30.	Жўраев Ф.Д. – “Математика” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар ф-м.ф.н., доцент М.Бердикулов	Гиперболик функциялар	82
31.	Зойирова Д. – “Инглиз тили” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар: проф. Сатимов Ф. Х.	Нутқ жараёнида нормадан чекиниш ҳолатлари	86
32.	Ибодуллаева С.Н. – “Инглиз тили” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар: профессор Ж.Ж.Жалолов	Чет тили ўқитишда қўлланадиган лисоний ўйинларнинг хусусиятлари	88
33.	Имомов М. – Касб таълими “Машинасозлик технологияси” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар: т.ф.н., доцент А.Усмонов	«Машинасозлик технологияси» фанидан талабалар билим кўникмаларини шакллантиришда ахборот технологияларининг роли ва ўрни.	92
34.	Имомов М., Қодиров М. – Касб таълими “Машинасозлик технологияси” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар: п.ф.д., профессор Н.А.Муслимов	«Машинасозлик технологияси» фанини ўқитишда ахборот технологияларидан фойдаланиш методикаси	93
35.	Иномова М. – “Ўзбек адабиёти” мутахассислиги, илмий раҳбар: фил.ф.д., профессор Ҳ.Ҳомидий	Аҳмад Ясавий хикматларида ижтимоий адолатсизлик талқини.	96
36.	Искандаров Ш.А. – “Тарих” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар: т.ф.д. Аширов А.А.	Ўзбек халқининг шаклланишида барлос компонентининг ўрни.	98
37.	Исматова Т. – “Бошланғич синфларда табиат ва меҳнат ўқитиш методикаси” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар: п.ф.н., доцент Қ.М.Абдуллаева	Баркамол шахс тарбиясида эстетик тарбиянинг аҳамияти	100
38.	Исмоилов И.А. – “Ҳуқуқ асослари” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар п.ф.н., доцент в/б Н.Ф.Сайдалиходжаева	Номулкий муносабатлари субъектларининг ҳуқуқий маданияти	102
39.	Исоқова М. – “Мақтабгача ва оилавий таълим” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар: п.ф.д., профессор О.У.Хасанбоев	Шахсий гигиена –соғлом турмуш тарзининг омилдир.	108
40.	Ишанкулова Х. – “Психология” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар: п.ф.н., в/б доцент Ш.Самврова	Акли заиф болаларда шахслараро муносабатларнинг психологик хусусиятлари	110
41.	Камбарова О. – магистрант по специальности «Ю МШ», Научной руководитель: в.ф.д., профессор Ж.Г.Йулдошев	Формирование навыков творческого воображения младших школьников в процессе обучения.	113
42.	Қодиров М. – Касб таълими “Машинасозлик технологияси” мутахассислиги магистранти, раҳбар ва илмий ўқитувчи Г. Абдуқодиров	«Устоз-шогирд» тизими асосида ўқувчиларни касб – хунарга йўналтириш методикаси	115

ЎЗБЕК ХАЛҚИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА БАРЛОС КОМПОНЕНТИНИНГ ЎРНИ.

Искандаров Ш.А. – “Тарих” мутахассислиги магистранти,
илмий раҳбар: т.ф.д. Аширов А.А.

Ҳар бир инсон ўзининг этник тарихини аждодлардан мерос бўлиб, келаётган урф- одатлар, анъаналар вақадириятларнинг келиб чиқиш тарихини билишни истайди. Халқмиз мустақилликка эришгачча ўз суверен давлатини қўришга киришган бир даврда ўз илдизлари, этникавлод- аждодларини билишга интилиш янада кучайди. Ўзбек халқининг этногенези ва этник тарихини ўрганишда ўзбек халқининг таркибидаги йирик қабилалардан бири барлослар.

Тарихчи Рашид-ад-диннинг “Солномалар тўпламида”, барлосларни муғул аталган турки қабилалар қаторида тилга олади.²¹ Олимнинг “Жомеъ- ут товарих” да ҳам барлосларнинг илк аждодлари турклар бўлган, кейин муғул номини олган нурун қабила иттифоқи таркибида бўлган деб тилга олади.²²

Маълумки, Чингизхон ва унинг ўғиллар ҳукмронлик йиллари Осиё қитъасини ва Шарқий Европани катта қисмини босиб олиб ўз ҳукмронликларини ўрнатган эдилар. Шу даврларда туркий қабилалар ўз ихтиёрлари билан муғулларга, тобе бўлиб ўз бошлиқлари билан уларнинг хизматларига ўтадилар баъзи қабилалар ўзлари мавқийларни ошириш мақсадида келиб чиқишлар муғул бўлса ҳам муғуллар деб атаганлар.

Барлосларнинг илк аждодлари Сибирда ҳозирги Муғуллистон ҳудудида яшаганлар. Булар ҳаракатланган жангвор қабилалардан ҳисобланган бўлиб, Чингизнинг йирик ҳарбий саркардаларидан бири Кубулай-нўйон барлослардан яна бир қанча амир мингбошлар чиққан. У ўз вақтнинг тархонлик унвонига эга бўлиб, йирик ҳарбий лавозимларни эгаллаган Чингизхоннинг нуфузли амирларидан яна бири Қорачур ноён эди.²³ Бу киши ҳам барлослардан бўлган Қорачурн Амир Темур аждодларининг бешинчи катта(бобоси) бўлган.²⁴

Чингизхон ўлимидан олдин забт этган ерларни ўғилларига бўлиб, берган эди. Ила дарёсининг Жанубий ва ғарбий минтақаларидан то Амударёгача бўлган катта кенглик Чигатойга теккан эди. Ўғилларнинг ҳар бирига 400 кишидан иборат бўлган жангвор ҳарбий қисми ҳам васият қилган.²⁵ Чигатой ўзига теккан барлос, жалойир, қавчин, арлот қабилалар билан Или дарё бўйларига, Балхаш қўли атрофга келиб ўрнашди.

XIII -асрда Чигатой улуснинг ташкил топиши юзи берди. Бунинг сабаби муғул империясининг қарийб 150- йиллик ҳукмронликни емирилиш натижасида Чигатой давлат вужудга келиди. Барлослар XIII-

²¹ Ўз Рес МДА фонд-2888 рўйхат-1 йиғма жилд- 71 вароқ-1

²² “Турон қавмлари” Т “истиклол нашриёт” 2008 й 39-бет

²³ Шониёзов К “Ўзбек халқи шаклланиш жараёни” Т Шарк 2001 386-бет

²⁴ Низомиддин Шомий “Завфорнома” Т 1996 21-бет

²⁵ А.Аскарлов Ўзбек халқининг этногенези ва этник тарихи.Т

асрнинг 60- йилда Маварауннахр худудига кириб кела бошлади. Бу ўлкада Қашқадарё воҳасининг Кеш ўлкасига келиб ўрнашган эдилар. Барлослар Чигатой улусининг шимолий гуруҳига мансуб XIV- аср уруғ барлослар Қозағон ҳукмронлиги даврида жанубий гуруҳидан енгилган кучсиз қабила ҳисобланган. Амир Темур ҳукмронлигидан бошлаб жанубийгуруҳга нисбатан устиворлик мавқени сақлаб қолган Барлослар Чингизхонга мансуб бўлган киёт тармоғига кирган.

Барлослар XIV-XV Шаҳрисабз ва Насаф воҳаларнинг сиёсий, иктисодий, ижтимоий, ва маданий ҳаётида муҳим роль ўйнаганлар. Амир Темур ҳарбий саркардаларини ва вилояти амирларининг кўпчилигини барлосга таяниб давлатни бошқарган.

Амир Темур ва унинг ворислари ўзларини барлос турклар деб атайдилар. Шунинг учун ҳам Амир Темур 1370 йилги Балх қурултойида турк-муғул удумларига амал қилиб хонлик лавозидан воз кечган.

Амир Темур ва унинг ворислари ҳукмронлиги даврида Тожикистоннинг жанубий худудига Авғонистонга, Қашмирга ва Ҳиндистон, худудларига бориб ўрнашганлар. XIX- аср охири XX- аср бошларида Деҳли шаҳри атрофида барлослардан 15 минг киши рўйхатга олинган барлослар Панжобда ҳам ўрнашиб қолган эдилар.

Авғонистонда ҳозирги ҳам барлосларнинг катта бир гуруҳи яшайди. Республикка миздаги маънавияти ва маърифат марказида, 1996 йил, февраль ойида Бобур номидаги халқаро жамғармаси билан биргаликда “Икки буюк тақдир: Амир Темур ва Бобур Мирзо руқнида ўтказилган анжуманда Авғонистон элчисининг вакили маърузага қилиб, “Бобокалонимиз Темур замонида элликта барлос оиласи Қашмир вилоятига кўчирилган эди” деган эди. Ундан кейин Қашмирлик ҳарбий врач Ахмад Ахлоқ Барлос сўзга чиқиб “ Ҳозирги кунда Қашмирдаги барлослар эллик минг кишидан зиёд. Қашмирда барлослар нуфузли мавқега эгадирлар. Уларнинг аксарий қисми ҳарбий соҳа кишилари. Ҳарбийлик бизга сохибқирон бобомиздан мерос бўлиб, келмоқда” деган эди.²⁶

Темур даврида Шаҳрисабз Жунғория худудларида шаклланган ва XIII- IX асрларда бирмунча тарақий этиб Қарлуқ давлатининг кўпчилиги учун умумий тил бўлиб, қолган эди. Ўтмишдан маълумки бу лажжанинги илк Қарлуқ ва уларга қардош чигилларнинг Олтой ва Жунғорий худудларида шаклланган Қарлуқлар давлатининг умум тили бўлган.

Барлослар илк ўрта асрлардан бошлаб қарлуқ, чигил, ўғуз, халач, уйғур, қанғ ва бошқа қабилалар билан ёнма-ён яшаб иктисодий , сиёсий, маданият соҳаларда ҳамяқин муносабат бўлганлар.

В.В. Бартоль барлосларни муғул тили халқлардан²⁷ деб ёзган. XIV-аср иккинчи ярмида барлослар муғул тилини турк тилига алмаштириб ўзларни ҳам турклар деб юрита бошлаган атрофидаги аҳолилар ҳам улар турк деб атаган.²⁸

²⁶ Ўз Рес МДА фонд-2888 рўйхат-1 йўзма жилд 71 Ҳарок-3

²⁷ Бартоль в. в. Древняя лекция по истории тюркских народов С А Союз Т стр 173

²⁸ Якубовский К вопросу об этногенезе узбекского народа Т 1941 стр 10

Кармышива ўзининг асарида барлосларининг олтига уруғдан таркаган деб эътироф этган. Булар Тошбачча, Қозибачча, Пулатбачча, Нематбачча, Шошбаччага бўлинади деб айтган. Ривоятларга қараганда олти ака-уканинг отаси Махманозир мир Қарачалнинг олтинчи авлоди бўлиб бу эса Темурга она томонидан тоға бўлганлигини Аммо олтига ака ука дунёга келганча саккизта авлод ўтганлиги қайд қиладилар²⁹. Барлосларнинг асосий машғулоти чорвачилик бўлган.

Юқори Қашқадарё водийсининг тоғли қисмидаги Саёт, Ҳасантепа, Тарағай, Хонақа қишлоқларида бошқа ўзбек қабилалари билан аралаш ҳолда яшайдилар. Уларнинг бир қисми Сурхандарёнинг соҳилларида яшаган бўлиб, XIX-аср охириларида ҳам бир-бирлари билан қон-қариндошчилик қилиб келган.

Хулоса қилиб айтганда барлослар қадимий туркий қабилаларнинг бир тармоғи бўлиб, ўзбек балки қардош казок, туркман, қирғиз, халқларнинг этник таркибини ташкил қилади. Барлосларнинг ўзбек халқининг этногенези ва этник тарихида муҳим ўрин эгалайдилар. Ҳозирги вақтда Ўзбекистон ҳудудида жойлашган ўзбек миллатининг этник таркибий қисми ҳисобланади.

БАРКАМОЛ ШАҲС ТАРБИЯСИДА ЭСТЕТИК ТАРБИЯНИНГ АҲАМИЯТИ

Исматова Т. – “Бошланғич синфларда табиат ва меҳнат ўқитиш методикаси” мутахассислиги магистранти, илмий раҳбар: п.ф.н., доцент Қ.М.Абдуллаева

Президентимиз И.А.Қаримов томонидан 2010 йилни “Баркамол авлод йили” деб аталиши, барча Ўзбекистон фуқароларининг олдига долзарб вазифани – ўсиб келаётган ёш авлодни баркамол инсон қилиб тарбиялашдек вазифани қўйди. Айниқса, таълим тизимида ёш авлодни ҳар томонлама тарбиялаш: маънавий-маърифий, эстетик, жисмоний, тадбиркор, ижодкор қилиб тарбиялаш ўқитувчилар олдига жуда катта масъулиятли вазифаларни қўяди.

Эстетик тарбия инсон камолотида алоҳида аҳамиятга эга бўлиб, тананинг тўғри ўсиши, кучли, чаққон, эпчил, чидамли ва амалиётда ҳам мустаҳкам иродали бўлишини таъминлайди.

Эстетика лотинча “эстеziо” – “гўзалликни ҳис этман” маъносини билдиради. Ақлий, ахлоқий, эстетик ва меҳнат тарбиясини эстетикасиз тасаввур қилиб бўлмайди.

Эстетик тарбиянинг мақсади ва вазифаси ўқувчиларни табиат ва жамиятдаги гўзалликни идрок қилиш, уни тўғри тушуниш ва фахмлаш, қадрига етишга, шу аснода ўз шахсий ҳаётининг гўзал томонини кўри билишга, гўзал бўлиши учун кўрашишга ўргатишдан иборатдир. Эстетик

²⁹ Кубаков “XIX-аср охири XX-аср бошларида юқори Қашқадарё қишлоқ аҳолисининг этник состави. Т. 1973 115-116 бетлар

тарбия ахлокий киёфа, ижобий хулқ-атвор нормаларини таркиб топтиришга, уларнинг ижодий қобилиятларини тараққий эттиришга катта таъсир кўрсатади. Мактабларимиздаги мусика, расм, ашула, меҳнат дарслари, адабиёт ва бошқа фанлар эстетик тарбиянинг воситаси ҳисобланади.

Мактаб ўқувчиларига эстетик тарбия бериш учун эстетик тарбия бўйича ишларни шундай ташкил қилиш керакки, ўқувчилар ўзларига меҳнатсеварлик, жасурлик, ташаббускорлик хислатларини тўла намойиш қила олиш ҳамда ҳаракатли ўйинлар ва эстетик машқларни янада севиб, ўз ютуқларини янада такомиллаштиришга эга бўлсинлар. Эстетик тарбия бўйича машғулотлар очик ҳавода, залда ёки шу мақсадга мувофиқ ажратилган хоналарда ўтказилади.

Мактаб ўқувчиларига меҳнат таълими дарслари орқали эстетик тарбия бериш учун кенг имкониятлар яратилади. Айниқса, бошланғич синф ўқувчиларида табиий материаллар билан ишлаш бўлимида ўқувчиларда табиатга бўлган қузатувчанликни тарбиялаш билан бирга, бу материаллардан ажойиб санъат асарларини тайёрлашни ўргатиш орқали ўқувчиларга эстетик тарбия элементларини сингдириб борилади.

Инсон ҳар доим гўзалликка интилади, ундан маънавий озуқа олади. Ўз ҳаётини, фаолиятини, турмуш шароитини, ўзини ўраб турган атроф-муҳитни гўзалроқ қилишга интилади. Бу ҳол ўз навбатида унинг дидини, нозик ҳис-туйғуларини шакллантиради.

Эстетик тарбия - бадий-эстетик тафаккурни шакллантириш, реал ҳаётда санъатдаги эстетик ҳодисалар, қўринишлар, ҳолатларни ҳис қила олиш, қабул қила олиш, баҳолай олиш қобилиятларини шакллантириш, шунингдек, ижодиётда фаол иштирок этиш, борлиқдаги ва санъатдаги гўзалликни тушуниш, улардан завқланиш ва уни яратишга интилишни таркиб топтиришдан иборат.

Одамларни ўзига ром этувчи гўзаллик намуналари ҳаётнинг турли жабҳаларида намён бўлади. Шунинг учун болага жуда ёшлигидан оилада, мактабгача тарбия муассасаларида, айниқса, мактабда эстетик тарбия алоҳида эътибор билан берилади.

Эстетик тарбия ҳар бир даврда, ҳар бир халқда турлича бўлсада, уни амалга оширишнинг асосий воситалари, табиат гўзаллигини санаб ўтади. Бу воситалар бир-бирини тўлдириб, бойитиб беради. Барчасидан тўла баҳраманд бўлган киши маънавий бой, юксак дидли бўлсагина завқли ҳаёт кечириши мумкин.

Табиат ўзига хос гўзалликларга эга бўлиб, маълум қонуниятлар асосида ўзгариб, жилоланади. Йил фаслларнинг алмашинуви табиатнинг рангларини, шакллларини, хушбўй хидлар-у, турли жонзотларнинг ёқимли товушини инсон шу ўринга тортиқ этади. Улар ҳар бир кишини бахтиёр поклик, беғуборлик оламига олиб қиради.